

MIKENSKI TEKSTOVI I GRČKA FILOLOGIJA

Otkriće i dešifriranje mikenskih tekstova sigurno je najvažniji događaj u povijesti grčkih studija za posljednjih desetljeća. Premda su ti spomenici vrlo ograničeni po svom sadržaju i unatoč pouzdanu čitanju samo djelomično razumljivi, ipak se može bez pretjerivanja reći da su nam njihovi podaci bitno dopunili i uneke promijenili sliku o grčkoj starini.

Naš slavljenik, profesor Mihail D. Petršuveski, prvi se od svih jugoslavenskih grecista i najviše zainteresirao za tu novu disciplinu i na skopskom je sveučilištu stvorio središte mikenoloških istraživanja. Sa svojim je suradnicima razvio daleko razgranate međunarodne veze. Priznanje u svijetu nije izostalo. Makedonija i po njoj Jugoslavija prisutne su tako i u najmlađoj grani grčkih studija.

Pridružujući se krugu čestitara i hoteći počastiti svečara obraćam se sada svemu onome što mikenologija znači za nauku o grčkoj starini. Važnost mikenskih tekstova najveća je, dakako, za jezikoslovlje i povijest, osobito gospodarsku. To se i najčešće ističe. Rjeđe se pak razmatra ne mala važnost što je ti spomenici imaju za naše razumijevanje pa i doživljavanje grčkoga pjesništva i ostalih djela helenske književnosti. A ipak je danas svaki čuvar i tumač staroga grčkog književnog blaga, svaki filolog u užem i pravom smislu te riječi, suočen s činjenicom da pristupajući svojim tekstovima ne može više zanemarivati mikenologiju ako ih želi osvijetliti punim svjetlom i najviše što je moguće približiti sadašnjim čitaocima.

I tu treba početi od početka. Prvo valja govoriti o Homeru. Jer od kada su pročitani mikenski tekstovi, Homer više nije isti koji je bio. Odavno poznate heksametre čitamo sada ponešto drugim očima. Nije to, dakako, došlo preko noći. Prvi su koraci učinjeni kada je Schliemann kao da hoda u snu, onako protiv svih stručnih rasudaba, našao pravi put i grubim udarcima lopate iskopao svjedoke pjesnikove istinitosti: trojanske zidine i mikensko zlato.

Nije ostalo pri tome. Sve više se saznavalo o Grčkoj koja je bila prije Helade. I što se bilo sm tralo mitologijom, pokazalo se od novoga znanja kao povijesna legenda. Prvi je to izrekao Nilsson: topografija junačkoga epa i starih priča vezanih za nj sukladna je topografiji arheoloških nalazišta iz mikenskoga doba. Odatle se nametao samo jedan zaključak: priče o herojima, njihovim palačama i gradinama, o krvavim razbojima i silovitim strastima, o neprolaznoj slavi i mračnoj zloći pjesnički su iskićena uspomena na mikenska kraljev-

stva koja su propala davno pred prvi osvit klasične grčke kulture, prije onih njezinih arhajskih početaka koji nas danas sve više uzbuđuju jednostavnom snagom svojih još ukočenih oblika.

Od te spoznaje nije bilo daleko do pitanja nije li grčka epika potekla u izravnom slijedu predaje od dvorskoga pejsništva u kojem su se slavili mikenski kraljevski rodovi. Teško je međutim bilo smoći smjelosti za potvrđan odgovor jer su ostaci mikenskih gradova svjedočili o svijetu kojega su materijalni oblici bili potpuno tuđi klasičnoj Grčkoj, tuđi njezinom arhajskom razdoblju u kojem su nastala velika epska djela. Između potonulog svijeta mikenskih gradina i Grčke geometrijskih vaza i najstarijih hramova prekid je izgledao korjenit i potpun. Nije bilo karike koja bi ih povezivala.

To se promijenilo kad su se pročitali mikenski tekstovi. Pokazalo se da su se stanovnici mikenskih palača služili grčkim jezikom i upravo je taj jezik postao najčvršća veza koja klasičnu Grčku veže za mikensku. A on je, kako se sada nepobitno zna, pretrajao onaj duboki povijesni prevrat u kojem je nestala grčka kultura brončanoga doba i začela se ona klasična. A s jezikom je, to je sad postalo jasno, mogla pretrajati, preoblikujući i obnavljajući se, i mikenska epska predaja.

Drukčije se čita Homer kada se zna da mu je pjesma potekla od pjevača s kraljevskih ognjišta na mikenskim gradinama, da je u njemu ostala živa uspomena na drevne kraljeve kojima je tragove zamela povijesna olujina i zemlja prekrila sjajna boravišta i prkosne tvrde te se priča o njima dugo dojmala kao plod razigrane mašte nadarena naroda u prvom svom djetinjstvu.

A sada čitamo donekle novoga Homera. Zapravo smo se vratili onom najstarijem. Sada znamo da je, bar u osnovi, istina što se u davnini vjerovalo, da se u epovima sačuvala uspomena na najstariju grčku povijest. Pločicama ispisanim linearnim pismom B progovorili su njemu zidovi mikenskih gradina i palača, ali je po jezičnoj svezi s njima i Homer postao kao neka preobličena jeka toga zagubljenog razdoblja.

No time što su se utvrdili tragovi mikenske predaje u velikim epovima smjestili su se i oni mnogo čvršće i određenije u tijeku grčke povijesti. Prestali su pripadati nekoj neodređenoj davnini, nekomu stanju potpuna djetinjstva, i postalo je očito da kao cjelina pripadaju ranoj arhaici i da se u njima jedno sasvim drukčije doba sjeća mikenske veličine, doba koje više ne može ispravno sebi zamisliti mikenski svijet u cjelini iako po usmenoj pjesničkoj predaji zna za mnoštvo inače izgubljenih pojedinosti. Tako su mikenski tekstovi bacili novo svjetlo ne samo na ono u Homera što se moglo prepoznati kao mikenska tradicija nego i na sve ono drugo što se sad mnogo određenije i jasnije pokazalo kao pripadno arhajskom razdoblju i prvim počecima klasične Grčke.

Povijesna podloga epova prestala se tako prelijevati u nekoj neodređenoj davnini. A ta povijesna podloga nikako nije irrelevantna za doživljavanje toga pjesništva. Ono je priča o davnini i mnogo se punije čita kad se ima predodžba o tome kakva je ta davnina bila.

Wace je svoj prikaz mikenskih iskopina učinio zanimljivijim i življim tako što je na početku svakoga poglavlja istakao prikladne stihove, većinom iz Homera. Knjiga mu je od toga dobila novu dimenziju: slici otkrivene starine pridružile su se riječi. Ali se dogodilo i obratno. Drevne su riječi dobile prikladnu sliku. I tako Wace svojim znalčkim izborom nije obogatio samo mikensku arheologiju. Isto je toliko, ako ne i više, obogatio i interpretaciju Homera, interpretaciju i onih mjesta mlađe književnosti koja je stavio nad naslove svojih poglavlja.

Mikenologija, naime, nije važna samo za tumačenje Homera iako je za nj, dakako, najvažnija. Mikenska starina daje svoj helenskoj književnosti novu pozadinu. Jer svagdje se u njoj javlja herojska mitologija, a ona se drukčije i punije prima kad joj se poznaje mikenska osnova. Drukčije se čita i o bogovima kad se zna da se njihova imena susreću već na računovodstvenim zapisima iz brončanodobnih palača, da su bili prisutni već u dušama onih ljudi kojima su materijalni oblici bili onako sasvim kretni i tuđi olimpskoj vjeri. Ifigenijino smirenje u Brauronu dobiva nam novo značenje kad znamo kakav je to važan grad bio u doba kada se bila rascvala Mikena gdje je Agamemnonova kći odrasla, da mu je Artemidin hram bio glavno svetište.

Pindar i tragici govore uglavnom također o herojskom dobu i tako i oni dobivaju punjii smisao i potpunije značenje kada se zna da se odnose na mikensku starinu. Isto je tako s drevnom predajom koju oblikuju učeni aleksandrinci kao Kalimah i Apolonije. U svjetlu podataka iz mikenskih nalaza bolje se razumiju neke Herodotove vijesti i drukčije se čita Tukididova Arheologija.

Mikenologija tako baca novo svjetlo na velik dio helenske književnosti. Za njezine interpreatore ona je vrelo novih podataka koji obogaćuju razumijevanje već davno poznatih tekstova i doživljaju te književnosti često daje nove vrijednosti. Ona tako nije samo udarna grana grčkih studija nego je i obogaćenje onoga blaga ljepote koja nam je u njoj sačuvana.

U tom smislu izričemo posebnu zahvalnost našem slavjeniku za njegovo djelo kojim je među nama, u skromnim našim okvirima, stvorio središte u kojem se istraživački gaji mikenska filologija bez koje bi sva grecistika danas ostala siromašna.

Zagreb,

R. Katičić.